

is important not only because of the international resonance – these actions undermine the foundations of international law and are a huge threat to global security, it demonstrates that international legal instruments are not an effective alternative to military capabilities and only nuclear weapons may be considered as universal remedy the sovereignty and territorial integrity of the state. This article examines the geopolitical context of the Crimean crisis in regional and global context.

Keywords: Crimean crisis, annexation, geopolitics, international security.

Ветринский И., кандидат политических наук, научный сотрудник, Институт всемирной истории НАН Украины (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Крымский кризис в контексте формирования геополитической стратегии Украины

Весной 2014 года нарушив ряд норм международного права, Российская Федерация осуществила военную аннексию АР Крым. Это действие особенно цинично еще и потому, что РФ является одним из государств-гарантов суверенитета и территориальной целостности Украины в соответствии с «Меморандумом о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия», который был подписан в 1994 году в Будапеште. Согласно Меморандуму Украина отказалась от своего ядерного потенциала, а Россия, США и Великобритания выступили гарантами ее безопасности. Факт аннексии Крыма важен не только из-за вызванного международного резонанса – эти действия подрывают основы международного права и несут огромную угрозу глобальной безопасности, поскольку демонстрируют, что никакие международно-правовые инструменты не являются эффективной альтернативой военному потенциалу и только обладание ядерным оружием может быть универсальным средством обеспечения суверенитета и территориальной целостности государства. В данной статье рассматривается геополитический контекст Крымского кризиса в региональном и глобальном контексте.

Ключевые слова: Крымский кризис, аннексия, геополитика, международная безопасность.

* * *

УДК 355.48(477)

Голик М.М.

кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры гуманитарных наук, Академия сухопутных войск ім. гетьмана П.Сагайдачного (Україна, Львів), lendmark2014@mail.ru

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА ТА ЇЇ РОЛЬ І МІСЦЕ В СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Розкривається досвід політичної освіти в збройних силах країн-членів Північноатлантичного договору та досліджується її роль і місце в системі військово-патріотичного та ідейного виховання Збройних Сил України.

Ключові слова: політика, патріотизм, культура, ментальність.

Актуальність. Сучасні вимоги, які постають перед військовослужбовцями Збройних Сил України (ЗСУ) як громадянами-патріотами суверенної держави висувають необхідність звернути увагу на теорію і практику виховання, а саме на політичну освіту як основу ідейного виховання.

Створення та забезпечення ефективного функціонування системи політичної освіти, яка включає в себе великий виховний та культурологічний потенціал має вирішальне значення для подальшого розвитку ЗС України.

Досвід розбудови ЗС України (1991–2014 рр.) свідчить, що політична освіта, незважаючи на неодноразову трансформацію системи роботи з особовим складом була завжди в полі зору військового керівництва.

Гуманітарна підготовка, суспільно-політичне інформування організовані протягом 1991–2013 рр. в ЗС України займали важливе місце в системі виховної роботи та сприяли підвищенню інформованості особового складу щодо внутрішньої, зовнішньої та воєнної політики України, суміжних держав, Європейського Союзу, НАТО.

Проте, аналіз пошуків і намагань військового керівництва щодо створення ефективної системи морального

та психологічного впливу на свідомість та психіку військовослужбовців, дає підстави стверджувати, що питання політичної освіти було віднесено на другий план слідом за психологічною роботою та душастирською опікою [1]. Ще одною проблемою залишається «відсутність фахового персоналу». До того ж панує загальна байдужість до багатьох ділянок політики, а отже і до політичної освіти в ЗС України.

Крім того, допризовники в більшості своїй не володіють достатніми знаннями в області державної політики і історії. Це веде до додаткового ускладнення задач командирів (начальників) до політичної освіти.

Аналіз робіт військових науковців, а саме М.Нешадима, Г.Темка, Ю.Красильника, Г.Яблонської, О.Щурко, О.Бойка свідчить про неперервні пошуки шляхів удосконалення процесу виховання військовослужбовців [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 10; 11]. Здійснене науковцями до цього часу дослідження ролі і місця політичної освіти як складової військово-патріотичного виховання не можна вважати всебічним, повним і завершеним.

Проте, незважаючи на виняткову актуальність питання формування патріотизму особистості воїна на основі політичних переконань, слід зазначити, що у вітчизняній військово-історичній науці дану проблему не можна вважати розв'язаною.

Досвід організації політичної освіти в збройних силах країн-членів Північноатлантичного договору потребує висвітлення, узагальнення і впровадження кращих ідей в ЗС України.

Перераховані чинники обумовлюють необхідність наукового дослідження ролі і місця політичної освіти в системі виховання та вироблення рекомендацій удосконалення патріотичного виховання військовослужбовців ЗС України.

Політичні переконання є частиною системи цінностей та культури військовослужбовця. ЗС України вимагають від своїх військовослужбовців військової компетентності, глибокого усвідомлення політичної обстановки, духовної готовності виконати поставлену задачу. Військовослужбовець повинен бути професіоналом при виконанні навчальних (бойових) задач, але в той же час розуміти політичний зв'язок, для чого він проходить військову підготовку і за що, при необхідності, він битиметься. Він повинен бути переконаний у тому, що поставлена перед ним задача політично необхідна, повійськовому осмислена і морально обґрунтована.

Розуміння воїном значення і необхідності служби є такою ж важливою передумовою для боєготовності збройних сил, як його військові знання і здібності. Політична освіта повинна дати переконання і примусити задуматися про значення громадянина у військовій формі [10].

Метою політичної освіти є передача системи цінностей, збереженню якої ми служимо, навчання кожного здібностей компетентно діяти при виконанні задач.

Солдат першого року служби після закінчення школи вперше зустрічається з «державою» в особі свого командира як представника держави і його системи цінностей. Крім того, велике значення має духовне осмислення вимог військової служби і разом з тим необхідність обговорення сумісної задачі її виконання.

Отже, політична освіта займає важливе місце в системі формування морально-ділових якостей військово-службовця, які знаходяться в площині гуманістичних цінностей, впровадження у військових колективах взаємовідносин, що базуються на громадянській позиції – громадянина – патріота, свідомого захисника Батьківщини.

ЗС України є державним інститутом і, природно, повинні освітлювати теми, що стосуються держави і конституції. Для військовослужбовців обов'язковими мають стати такі теми, як «Присяга і урочиста обіцянка», «Конституційно-правовий статус ЗСУ», «Завдання ЗСУ», «Забезпечення миру і незалежності України», «Глобальні виклики нашого часу», «Миротворча діяльність ЗСУ» та ін.

Політична освіта повинна відкрити військовослужбовцю доступ до розуміння демократичного суспільного устрою на фоні історичного минулого України. Знання історії державотворення допомагає розкрити масштаби сучасних політичних питань. Хто не знає, звідки він йде, той і не знає, куди він йде! Вивчення історії – у тому числі військової історії – дає можливість військовослужбовцю визначити своє місце, місце збройних сил.

Наказом Міністра оборони України від 20.03.2013 №188 «Про затвердження Інструкції з організації воєнно-ідеологічної підготовки у Збройних Силах України» з 1 квітня 2013 року в системі бойової підготовки вводиться новий навчальний предмет «Воєнно-ідеологічна підготовка». Введення воєнно-ідеологічної підготовки спрямовано на удосконалення системи підготовки військ (сил), забезпечення належного рівня ідеологічної та політичної роботи з особовим складом, підтримання у нього високого морального духу [2].

Цікавим досвідом озброєння політичними знаннями військовослужбовців є практика бундесверу. З листопада 2000 року в армії ФРН створено «учбову майстерню», завданням якої є відвідування гарнізонів і сприяння політичній освіті військовослужбовців. У військових частинах розповсюджено мультимедійний пакет «Практична допомога політичній освіті в бундесвері», що включає допоміжні засоби для планування, підготовки і проведення політичних занять. Пакет містить моделі занять, відеофільми, ігри і інші активні методи політичної освіти.

У ЗС США в основу роботи з особовим складом покладені ідеї американського стилю життя, відданості національному прапору і президенту країни, а також дотримання традицій збройних сил, об'єднань, з'єднань і частин [9].

При цьому головними завданнями морально-психологічної підготовки є такі:

- формування у свідомості військовослужбовців переконань про дійсно демократичний характер своєї держави і її інститутів, про перевагу їх моральних цінностей над іншим світом, про важливість і необхідність збройних сил для захисту національних інтересів;

- пропаганда ідей про наявність воєнної загрози;

- формування образу ворога;

- формування у свідомості військовослужбовців ідеї моральної обґрунтованості будь-яких дій щодо ворога в ході бою.

У збройних силах Великобританії політичною освітою займається служба просвіти, що існує в британських збройних силах з 1846 р. Вона організує та проводить щотижневі одноденні заняття по «політичній освіті» у формі лекцій, бесід та дискусій. В межах її компетенції знаходиться організація поширення у з'єднаннях та частинах (на кораблях) періодичних та інших військових видань, а також відеокасет, радіо- та телемовлення для особового складу [6; 7; 9].

Таким чином, аналіз завдань політичної освіти особового складу збройних сил різних держав показує, що незважаючи на їх широкий спектр і специфічні особливості, вони виконують основне завдання – це формування поглядів і переконань військовослужбовців, які відповідають характеру державної військової політики.

В Збройних Силах України сьогодні необхідні нові підходи до визначення ефективних шляхів посилення їхнього гуманітарного та соціального розвитку [8].

На думку автора статті, одним із шляхів такого розвитку є створення та забезпечення ефективного функціонування системи політичної освіти, ядром якої повинна стати програма розвитку ідейно-політичного виховання військовослужбовців ЗС України.

Досвід всіх держав засвідчив необхідність поширення використання послуг політологів, соціологів, міжнародників. Сьогодні у військах (силах) не вміють користуватися послугами цих спеціалістів, за виключенням психологів, їм не знаходиться місце в організаційно-штатних структурах. Для збройних сил XXI століття це неприпустимо [11].

Виходячи із зазначеного стану справ можливо внести системні зміни за наступними напрямками:

- концептуальне визначення підходів до роботи з особовим складом в сучасних та перспективних Збройних Силах України;

- удосконалення та приведення у відповідність сучасності нормативно-правової бази, її подальший розвиток;

- удосконалення системи кадрового забезпечення;

- розвиток організаційно-штатної структури системи управління;

- нарощування матеріально-технічної бази;

- розвиток політичних наук військового спрямування;

- впровадження новітніх технологій;

- запровадження досвіду найбільш розвинутих країн з питань реалізації людського фактору в збройних силах;

- розвиток системи підготовки фахівців гуманітарного профілю.

Етапи системних змін у справі політичної освіти в ЗС України мають бути синхронізовані із проведенням заходів по модернізації українського війська на тлі останніх подій політичної нестабільності в державі (анексія Криму) та напруженій військовій ситуації на кордонах України, а також виходячи з реалій фінансового забезпечення життєдіяльності Збройних Сил України.

Вивчення набутого досвіду організації політичної освіти в збройних силах країн-членів Північноатлантичного договору є корисним для успішної підготовки офіцерів для сучасної української армії як професіоналів військового управління усіх рівнів.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 04.09.1998 р. №981/98 «Про Концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України» // Армія України. – 1998. – 24 вересня.
2. Наказ Міністра оборони України від 20.03.2013 №188 «Про затвердження Інструкції з організації військово-ідеологічної підготовки у Збройних Силах України.
3. Красильник Ю.С. Патріотичне виховання військовослужбовців Збройних Сил України засобами української етнопедagogіки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ. ін-т. вищ. освіти АПН України. – К., 2002. – 19 с.
4. Темко Г.Д. Виховна робота в Збройних Силах України: історія і сучасність. Монографія. – К.: Варта, 1996. – 146 с.
5. Яблонська Г. Концепція національно-патріотичного виховання у Збройних Силах України // Матеріали науково-практичної конференції. «Українській армії – державну мову і національні традиції». – Київ, 1997. – С.32–35.
6. Нещадим М.І. Системи підготовки військових фахівців у зарубіжних країнах // Військова освіта: Зб. наук. пр. – 2002. – №9. – С.76–103. – 1,50 авт. арк.
7. Нещадим М.І. Врахування досвіду країн-членів НАТО з підготовки військових фахівців у ході реформування та розвитку системи військової освіти в Україні // Україна–НАТО: стратегічне партнерство: Мат. міжнар. науково-практ. конф. – Луцьк: Наситир'я, 2001. – С.84–88. – 0,30 авт. арк.
8. Нещадим М.І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – 852 с. – 69,00 авт. арк.
9. Кудрявцев Ю. Подготовка командных кадров к воспитательной деятельности в ВВУЗах США, ФРГ и Великобритании / Ю.Кудрявцев // Зарубежное военное обозрение. – 2001. – №5–6.
10. Бойко О.В. Військове навчання і виховання: [навч.–метод. посіб. / О.В. Бойко, М.М. Голик, В.М. Кожевников, О.М. Чепур]. – Львів: ЛІСВ, 2007. – 153 с.
11. Шурко О.М. Особливості трансформації та формування міжнародного образу України на сучасному етапі: дис...канд. політ. наук: 23.00.02. / Шурко Олена Михайлівна. – Л., 2010. – 219 арк.

References

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 04.09.1998 r. №981/98 «Pro Konceptsiyu vyhovnoi' roboty u Zbrojnyh Sylah ta inshyh vijs'kovyh formuvannjah Ukrainy» // Armija Ukrainy. – 1998. – 24 veresnja.
2. Nakaz Ministra obrony Ukrainy vid 20.03.2013 №188 «Pro zatverdzhennja Instrukcii' z organizacii' vojenno-ideologichnoi' pidgotovky u Zbrojnyh Sylah Ukrainy.
3. Krasyl'nyk Ju.S. Patriotyčne vyhovannja vijs'kovosluzhbovciv Zbrojnyh Syl Ukrainy zasobamy ukrai'ns'koi' etnopedagogiky: Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Kyi'v. in-t. vyssh. osvity APN Ukrainy. – K., 2002. – 19 s.
4. Temko G.D. Vyhovna robot v Zbrojnyh Sylah Ukrainy: istorija i suchasnist'. Monografija. – K.: Varta, 1996. – 146 s.
5. Jablons'ka G. Konceptsiya nacional'no-patriotичного vyhovannja u Zbrojnyh Sylah Ukrainy // Materialy nauko-vo-praktychnoi' konferencii'. «Ukrai'ns'kij armii' – derzhavnu movu i nacional'ni tradycii'». – Kyi'v, 1997. – S.32–35.
6. Neshhadym M.I. Systemy pidgotovky vijs'kovyh fahivciv u zarubizhnyh kraïnah // Vijs'kova osvita: Zb. nauk. pr. – 2002. – №9. – S.76–103. – 1,50 avt. ark.
7. Neshhadym M.I. Vrahuvannja dosvidu krai'n-chleniv NATO z pidgotovky vijs'kovyh fahivciv u hodi reformuvannja ta rozvytku systemy vijs'kovoï osvity v Ukraini // Ukraina–NATO: strategichne partnerstvo: Mat. mizhnar. nauko-vo-prakt. konf. – Luc'k: Nastyr'ja, 2001. – S.84–88. – 0,30 avt. ark.
8. Neshhadym M.I. Vijs'kova osvita v Ukraini: istorija, teorija, metodologija, praktyka: Monografija. – K.: VPC «Kyï'vs'kyj universytet», 2003. – 852 s. – 69,00 avt. ark.
9. Kudrjavcev Ju. Podgotovka komandnyh kadrov k vospitatel'noj dejatel'nosti v VVUZah SShA, FRG i Velikobritanii / Ju.Kudrjavcev // Zarubezhnoe voennoe obozrenie. – 2001. – №5–6.
10. Bojko O.V. Vijs'kove navchannja i vyhovannja: [navch.–metod. posib. / O.V. Bojko, M.M. Golyk, V.M. Kozhevnykov, O.M. Chepur]. – L'viv: LISV, 2007. – 153 s.
11. Shhurko O.M. Osoblyvosti transformacii' ta formuvannja mizhnarodnogo obrazu Ukrainy na suchasnomu etapi: dys...kand. polit. nauk: 23.00.02. / Shhurko Olena Myhajlivna. – L., 2010. – 219 ark.

Golik N.M., Ph.D., associate professor, assistant professor of humanities, the Army Academy named Hetman P.Sagaydachnogo (Ukraine, Lviv), lendmark2014@mail.ru

Political education and its role and place in modern armed forces

A role and place of body politic as constituent of military-patriotic education in Military Powers of Ukraine is explored in the article.

Keywords: politic, history, culture, national ideal.

Голик Н.М., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры гуманитарных наук, Академия сухопутных войск им. гетмана П.Сагайдачного (Украина, Львов), lendmark2014@mail.ru

Политическое образование и его роль и место в современных вооруженных силах

Раскрыт опыт политического образования в вооруженных силах стран-членов НАТО и исследуется его место и роль в системе военно-патриотического и идейного воспитания Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: политика, патриотизм, культура, ментальность.

* * *

УДК 327.2

Сарбаш К.О.

аспірантка кафедри соціальної філософії та філософії освіти, Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова (Україна, Київ), sarbash.kate@gmail.com

СПЕЦИФИКА ГІБРИДНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Йдеться про особливості трансформаційних процесів в сучасній Україні. Автор здійснює аналіз процесу становлення демократичних принципів та інститутів в сучасних перехідних процесах України шляхом оцінки стану та перспектив трансформації гібридного політичного режиму. У результаті проведеного дослідження, визначивши сутність гібридного режиму та довідавши, що він є доволі самостійним типом політичного режиму атрибутивно знаходиться «між демократією й авторитаризмом» автор робить висновок, що політичний режим в Україні сьогодні є гібридним.

Ключові слова: гібридний політичний режим, змалальний авторитаризм, дефектна демократія, трансформація, демократія, авторитаризм.

Методологічно найбільш характерною для України є «модель прямого переходу». Сутність моделі прямого переходу полягає в тому, що після загибелі комуністичного (тоталітарного) режиму в країні встановлюється режим електоральної (процедурної) демократії, який поступово консолідується і переростає у ліберальну (структурну) демократію.

Такий варіант продемонстрували Польща, Словенія, Естонія, Угорщина, Словаччина, Литва, Латвія, Чехія, які вже стали вільними країнами з консолідованими демократичними режимами. Про успіхи трансформації цих країн свідчить їх вступ до НАТО та ЄС – міжнародних організацій, які висувають до своїх членів високі вимоги щодо додержання політичних свобод і громадянських прав та демократичності політичного устрою. Особливості такого переходу полягають у тому, що минає дуже короткий термін між легалізацією опозиції, запровадженням багатопартійності та проведенням вільних конкурентних виборів. Внаслідок включення електорального механізму в цих країнах сформувалися біполярні партійні системи, за яких урядову владу то право-, то лівоцентристські коаліції (поки нестабільного типу). Комуністичні партії або трансформувалися у соціал-демократичні, або ж опинилися на узбіччі політичного життя. Урядова політика поєднує ліберальні реформи з заходами соціального захисту населення. У зовнішній політиці за усіх урядів домінує західний вектор, що викликає зворотну реакцію –